

2004 вересень № 9 (77)

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Заснований у лютому 1997 року (27)

Свідоцтво про реєстрацію: серія КВ № 3783,
видане Держкомвидавком України 19.04.1999 р.

Друкований орган Луганського національного
педагогічного університету імені Тараса Шевченка
Видавництво ЛНПУ «Альма-матер»

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради
Луганського національного педагогічного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 1 від 30.08.2004 року)

Виходить 1 раз на місяць

З М І С Т

Хриков Є. М. Демократизація управління навчальним закладом	5
Савченко С. В. Социализационный процесс в призме его критериальных оснований	13
Ротерс Т. Т. Стан ритмічного розвитку школярів у взаємодії фізичного й естетичного виховання	18
Харченко Л. П. Активизация познавательной деятельности студентов на лекциях по педагогическим дисциплинам	23
Черв'якова Н. І. Особливості підготовки майбутнього вчителя початкових класів в умовах реалізації інноваційних моделей навчання	27
Котенева И. С. О сущности эстетического в искусстве и природе	32
Сотниченко В. М., Гупан Н. М. Теоретичний аспект професійної готовності викладача як чинник оптимізації процесу навчання	37
Ільюшина О. В. Класифікація методів навчання як один із засобів теоретичного визначення цього поняття радянською дидактикою 1920-х — початку 1930-х рр.	45
Чиж А. Н., Малькова М. А. Взгляд К. Д. Ушинского на философские основы педагогической теории	51
Карпенко И. М., Чередниченко О. Н. Духовное развитие личности в процессе изучения иностранного языка	57
Соннова М. В. Деякі педагогічні шляхи формування громадянської культури майбутніх учителів	65
Мартинович Н. С. Приобщение студентов к педагогическому творчеству	70
Шегута М. А. Г. С. Сковорода — человек, личность, мыслитель: путь к себе	74
Цибулько Л. Г. Становлення й розвиток теорії соціального виховання у вітчизняній педагогіці 20-х років ХХ століття	79
Дуднік Л. М., Чебітько В. І. Основні напрямки практичної педологічної роботи в школах України (20-ті – перша половина 30-х років ХХ століття)	87
Черніков С. Я. Педагогіка духовності М. Пирогова — лікаря, педагога, людини	95
Желанова В. В., Попов О. А. Проблема изучения мотивации в первом классе	100
Швирка В. М. Студентський театр як засіб формування естетичних цінностей майбутніх учителів-філологів	108
Шкурин А. И. Подготовка будущего учителя к формированию духовного потенциала школьника средствами искусства	113
Павленко И. Г. Формирование экологической культуры младших школьников в системе духовно-нравственного становления личности	118

Перспективы дальнейшей работы в данном направлении определяются стандартными требованиями к психологическим методикам: надёжность и валидность. Созданная методика не может называться тестом, однако требует дополнительной валидизации и проверки надёжности. Возможен так же полный пересмотр элементов рисунка с целью нахождения более значимых для интерпретации признаков.

Автор надеется на то, что созданная им методика послужит хорошим инструментом для педагогов и психологов, работающих в средней школе.

Литература

1. <http://pedagogics.megareferats.ru>.
2. <http://tambov.fio.ru/vjpusk/>.
3. <http://www.psychology.ru>.
4. Анастази А., Урбина С. Психологическое тестирование. — СПб., 2001.,
5. Битянова М.Р. Работа психолога в начальной школе. — М., 1998.,
6. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. — СПб., 2003.
7. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. — М., 1975.
8. Наследов А.Д. Применение математических методов в психологии. — СПб., 2001.
9. Овчарова Р.В. Практическая психология в начальной школе. — М., 2002.
10. Солсо Р. Экспериментальная психология: практический курс. — СПб., 2001.
11. Урунтаева Г.А., Афонькина Ю.А. Практикум по детской психологии. — М., 1995.
12. Шевандрин Н.И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности. — М., 2001.

In article the problem of a disadvantage of the tests for research of motivation of children 6-8 years old is described. As a solution of this problem the authors offer original projective procedure «a Drawing of school », which allows to receive the comparable numerical data. The offered procedure can be used in group or individual. It makes it more universal, than other procedures.

УДК 378.036

В. М. Швирка

СТУДЕНТСЬКИЙ ТЕАТР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

Театр – відома форма естетичного виховання для викладачів, які творчо працюють. Театр – джерело естетичного почуття, пробудження творчого хисту, пробудження до творчості. Він звичайно впливає на свідомість і почуття людини сильніше, ніж книга, живопис, музика. Це пояснюється самою природою сценічного мистецтва. К.Станіславський вважав, що мистецтво сцени легко сприймається й дуже доступне, тому що драматичні твори втілюються артистами й ілюст-

руються художниками. Усі інші способи спілкування з натовпом вимагають від останнього спеціальної підготовки. За свідченням учених, театр володіє великою силою впливу тому, що виховує розум глядачів через серце, тому що театральна вистава діє одночасно на почуття, розум, слух, зір... й досягає такої високої сили враження, яку не здібні дати окремо кожне з мистецтв [5, 6, 8].

У багатьох зарубіжних школах (Німеччина, США та ін.) у шкільний навчальний план давно введено предмет „Драма” або „Театр”. Психологи цих країн вважають, що заняття театром, крім іншого, виконують роль „терапії душі”. Театр створює оптимальні умови для співтворчості юних глядачів, бо виступає в найбільш сприятливій для них формі – грі. У цьому перевага театру в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу перед іншими видами мистецтва [1; 3; 4].

Інтерес учених у цій сфері пов'язаний з різноманітними питаннями, серед яких: сприйняття естетичних цінностей, формування естетичного досвіду майбутнього вчителя (В.Бутенко, В.Дряпіка, І.Зязюн.); формування художньої культури засобами мистецтва слова (Н.Миропольська); формування естетичної культури майбутніх учителів окремими видами мистецтва (Л.Гарбузенко, Л.Фірсова) і комплексом мистецтв (Т.Рейзенкінд, Г.Шевченко, О.Щолокова та ін.) та ін.

Ми поставили перед собою завдання визначити нові направлення в організації студентського театру як засобу професійної підготовки студентів-філологів.

Результати нашого діагностичного дослідження ставлення студентів-філологів до різних видів мистецтва свідчать про надання переваги майбутніх учителів театру. Це й підказало нам вибір виду мистецтва для формування естетичних цінностей студентів в аудиторній та позааудиторній роботі.

Використовуючи великий досвід роботи театральної студії, що представлений у педагогічній літературі, ми вважаємо новими і цікавими два шляхи: театралізацію навчального (лінгвістичного) знання й постановку драми-ситуації.

Опис методики організації роботи театру студентів-філологів є в літературі. Вдалими можна вважати лінгвістичні спектаклі за п'єсами Ф.Кривіна „Королевство от А до Я”, „Друзья познаются в беде” та ін. У традиціях студії – постановки навчальних п'єс, написаних викладачами і студентами факультету: „Суд над местоимением”, „Друзья познаются в беде” та ін. На лабораторних заняттях і заняттях КСР з курсів „Педагогіка”, „Основи педагогічної майстерності”, „Виразне читання”, „Шкільний курс літератури та методика її викладання”, „Шкільний курс мови та методика її викладання”, „Літературне краєзнавство” використовувались такі види театральної діяльності студентів, як невербальна драматизація, фонетична розминка й декламування; музична хвилинка; інсценізація прочитаного, які пропонували імпровізаційну драматизацію, спонтанне говоріння з метою формування в студентів мовленнєвої техніки.

У позааудиторний час „урок театру”, гурток, факультативні заняття з основ театральної культури, свято, збори, зустріч з акторами, режисерами, драматургами є засобом прилучення студентів до мистецтва театру.

Родова приналежність драми обумовлює незамінне групове спілкування тих, хто навчається, при якому результативним є вміння учасників колективно обговорювати мистецтвознавчі проблеми, оцінювати твори мистецтва, не нівелюючи особистісних підходів й уявлень. Щоб прийняти рішення про постановку вистави, треба обґрунтувати вибір п'єси (культурологічна, соціальна й естетична цінність твору; його відповідність віковим особливостям виконавців і глядачів; професійно-педагогічний імпульс тексту) й можливості творчого колективу (естетична орієнтованість учасників театральної постановки та ін.).

На всіх етапах підготовки й проведення театального дійства проходить процес визначення особистих естетичних цінностей студентів. Кожен студент повинен запропонувати свою інтерпретацію, переконати слухачів, знайти адекватне мовленнєве втілення свого розуміння того чи іншого постановочного компонента в контексті загального задуму.

Найбільш важливим, на наш погляд, є настановчий (мотиваційний) етап. Він пов'язаний із самостійною діяльністю театралів, що направляється індивідуальними й груповими консультаціями викладача-керівника театральної студії, коли уточнюються завдання, рекомендується додаткова література, даються ціннісні установки. Наприклад, при підготовці театральної вистави „Ревізор” за М.Гоголем, „акторам” надається установка з'ясувати, як читав комедію сам Гоголь, як проявляється в його манері читання специфіка гоголівського гумору? Виконавець тієї чи іншої ролі може зацікавитися матеріалами про задуми Г.Товстоногова при постановці спектаклю в Ленінградському ВДТ 1972 р. При цьому виконавець може скористатися пропозицією рішення в тій мірі осмислення, на яку він здатен. „Режисеру” пропонується розробити ідею спектаклю, його сценічне прочитання.

Оскільки учасниками театру-студії є одночасно студенти всіх етапів навчання й виховання, то обов'язки диференціювались залежно від віку, етапу навчання, індивідуальних здібностей. Старшокурсники (спеціалісти, магістри), як правило, виконували роль режисерів і продюсерів; студенти бакалаврату – це актори, помічники режисера, оператори, костюмери, гримери та ін.

Однак на другому етапі бакалаврату (IV) курс, на етапі підготовки спеціалістів і магістрів було впроваджено особливий театральний жанр – драмотерапія. У „Листах про естетичне виховання людини” Ф.Шіллер писав: „У школах Заходу практикують психодраму і драмотерапію. Мета психодрами – це самоактуалізація особистості, у той же час мета театру й мистецтва в цілому – естетична насолода” [1].

Ми продовжили особисту практику акторської участі в студентському театрі й пришли до висновку про доцільність постановки

драми-ситуації. Від психодрами в неї ми ввели увагу до гри, спонтанності, до встановлення зворотного зв'язку між протагоністом і глядачами. У даному випадку – це не терапія, а спосіб самовдосконалення. У драмі-ситуації будь-який учасник намагається гармонізувати себе з оточенням, використовувати театр як інструмент рішення конфліктів і реалізації самовираження. Інакше кажучи, такий театр акцентований не на герої, а на проблемі. Драма-ситуація – це реакція на професійне замовлення. Майбутній учитель, використовуючи мистецтво, поглиблюється в нього, може вирішити безліч психологічних проблем: недорікуватість, страх виявитися сором'язливим, неспроможним, нездатність користуватися методом доказів та ін. Тут на допомогу приходять маски, за якими майже завжди ховається людина у стані душевного дискомфорту, приходиться театральна гра з її двуплановістю. З одного боку, розігрується ситуація цілком конкретна, взята із життя, з другого – усе це життя на сцені умовне, емблематичне, а тому – безпечна можливістю повернення до реальності, правом на виправлення допущеної помилки.

Для учасників театру – гра стає і задоволенням, і розвагою, а насправді – інструментом, що сприяє взаєморозумінню, саморозкриттю, створенню атмосфери творчості, згуртованості, колективізму. Тема театрального вечора обговорювалася й обиралася всіма учасниками зустрічі, для всіх проблематика була актуальною. Емоційне поле гри заключалось у процесі обміну педагогічними проблемами. В нашому випадку ці проблеми були пов'язані з мистецтвом. Виставу починав один із учасників вечора, який був у ролі протагоніста, а продовжували інші, які до того сиділи в залі як глядачі. У даному випадку режисер (викладач) мав можливість бачити в усіх учасниках театрального спектаклю протагоністів. Це забезпечувало незвичайно високу особисту залученість глядачів у дію, що розгорталася на сцені, високу амбівалентність взаємовідображення функцій „глядач-актор”. Так принцип особистої участі перевіряв міцність теоретичних установок.

У нашому театрі гра принципово ведеться „від першої особи”. Усі найкращі ідеї перевірялися не порадою протагоністу, а заміною героя на сцені, у процесі імпровізації. Наприкінці кожної театральної зустрічі учасники ділилися враженнями про свою участь у ній. Ось деякі висловлювання учасників: „Десь я помилився. Я думаю, що коли мою сцену грали вже інші герої, вони дозволили мені заспокоїтись і зосередитись на пошуку відповідей”; „Зустріч „Драма-ситуація” – це поведінковий тренінг, перевірка міжособистісної взаємодії в умовах конфлікту. Тренінг емоційного напруження, з одного боку, але з другого – є право на свободу вибору, репетицію ситуації, помилку, яку можна виправити”; „Такий вечір – це можливість провести короткий час в особливій обстановці – в атмосфері емоційної й психологічної підтримки, прийняття себе й іншого”; „Це допомога учасникам висловитися, проробити в рамках театральної зустрічі свої ситуації – дилеми, жахи, сумніви, неспокій”; „Такі вечори нагадують людям нетеатральним про людську природу”; „В основі сценарного каркасу ле-

драми-ситуації. Від психодрами в неї ми ввели увагу до гри, спонтанності, до встановлення зворотного зв'язку між протагоністом і глядачами. У даному випадку – це не терапія, а спосіб самовдосконалення. У драмі-ситуації будь-який учасник намагається гармонізувати себе з оточенням, використовувати театр як інструмент рішення конфліктів і реалізації самовираження. Інакше кажучи, такий театр акцентований не на герої, а на проблемі. Драма-ситуація – це реакція на професійне замовлення. Майбутній учитель, використовуючи мистецтво, поглиблюється в нього, може вирішити безліч психологічних проблем: недорікуватість, страх виявитися сором'язливим, неспроможним, нездатність користуватися методом доказів та ін. Тут на допомогу приходять маски, за якими майже завжди ховається людина у стані душевного дискомфорту, приходять театральна гра з її двуплановістю. З одного боку, розігрується ситуація цілком конкретна, взята із життя, з другого – усе це життя на сцені умовне, емблематичне, а тому – безпечна можливістю повернення до реальності, правом на виправлення допущеної помилки.

Для учасників театру – гра стає і задоволенням, і розвагою, а насправді – інструментом, що сприяє взаєморозумінню, саморозкриттю, створенню атмосфери творчості, згуртованості, колективізму. Тема театрального вечора обговорювалася й обиралася всіма учасниками зустрічі, для всіх проблематика була актуальною. Емоційне поле гри заключалось у процесі обміну педагогічними проблемами. В нашому випадку ці проблеми були пов'язані з мистецтвом. Виставу починав один із учасників вечора, який був у ролі протагоніста, а продовжували інші, які до того сиділи в залі як глядачі. У даному випадку режисер (викладач) мав можливість бачити в усіх учасниках театрального спектаклю протагоністів. Це забезпечувало незвичайно високу особисту залученість глядачів у дію, що розгорталася на сцені, високу амбівалентність взаємовідображення функцій „глядач-актор”. Так принцип особистої участі перевіряв міцність теоретичних установок.

У нашому театрі гра принципово ведеться „від першої особи”. Усі найкращі ідеї перевірялися не порадою протагоністу, а заміною героя на сцені, у процесі імпровізації. Наприкінці кожної театральної зустрічі учасники ділилися враженнями про свою участь у ній. Ось деякі висловлювання учасників: „Десь я помилився. Я думаю, що коли мою сцену грали вже інші герої, вони дозволили мені заспокоїтись і зосередитись на пошуку відповідей”; „Зустріч „Драма-ситуація” – це поведінковий тренінг, перевірка міжособистісної взаємодії в умовах конфлікту. Тренінг емоційного напруження, з одного боку, але з другого – є право на свободу вибору, репетицію ситуації, помилку, яку можна виправити”; „Такий вечір – це можливість провести короткий час в особливій обстановці – в атмосфері емоційної й психологічної підтримки, прийняття себе й іншого”; „Це допомога учасникам висловитися, проробити в рамках театральної зустрічі свої ситуації – дилеми, жахи, сумніви, неспокій”; „Такі вечори нагадують людям нетеатральним про людську природу”; „В основі сценарного каркасу ле-

жать реальні події: розповідь людини, яка переживає складний етап життя, свідчення очевидця якоїсь події, газетна стаття, телевізійний репортаж тощо”.

Результативність роботи студентів у театрі експлікується за багатьма параметрами.

На освітньому рівні очевидно поглиблення професійних і культурологічних знань майбутніх учителів: розширився тезаурус мистецтвознавчої і професійної термінології, розширився банк культурологічної мистецтвознавчої інформації, закріплені вміння роботи з науковою і науково-популярною літературою, створення науково-популярних текстів різних жанрів.

На професійному актуалізуються професійні навички керівництва й участі студента в ігровій ситуації, у діалогічних формах професійного й культурологічного спілкування.

Крім того, розширюються уявлення майбутніх учителів про естетику мови й естетику літературної творчості. Закріплюються вміння створювати тексти (твори) різних мовленнєвих жанрів різноманітного адресату: рекламні тексти, науково-популярні, публіцистичні та ін., оформлені за законами жанру.

Театр, таким чином, створює неформальні групи студентів, де відбувається самостійна художня творчість (драматична, акторська, режисерська), де укріплюються міжособистісні суб'єкт-суб'єктні стосунки (студент-студент; студент-викладач). А в драмі-ситуації реалізуються мотиви учасників: удосконалювати свої комунікативні вміння, переборювати комунікативну стриманість.

Перспективною буде робота, пов'язана з активнішим застосуванням у системі естетичного виховання так званої «драми-ситуації», розвитком технологій її впровадження, орієнтованих на сучасні засоби спілкування людей.

Література

1. **Бланова Р.А.** Естетичне виховання учнів у школах США: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Луган. держ. пед. ін-т ім. Т.Г.Шевченка. – Луганськ, 1997.
2. **История эстетической мысли.** В 6-ти т. Т. 1. Древний мир. Средние века в Европе. – Ин-т философии АН СССР; сектор эстетики. – М., 1982.
3. **Карцивадзе Г.Н.** Предметно-ориентированное художественное образование в США: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Луганск, 2000.
4. **Ковалев В.И.** Учебный театр как средство профессиональной подготовки учителя русского языка: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – М., 1999.
5. **Масол Л.** Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України // Шкільний світ. – 2002. – № 9. – С. 1—16.

The article deals with some organizational ways of a student theatre as a method of professional training of students-philologists. Besides such activities as the theatricality of the linguistic knowledge and the performance of drama-situation are shown.